

Eesti suulise keele korpus keele- õppediaalide lähtematerjalina: telefonivestluste koostamine

RAILI POOL, ANDRIELA RÄÄBIS,

LEA JÜRGENSTEIN

Tartu Ülikool

Ülevaade. Võõrkeeleõpetuses on olulisel kohal õppematerjalide ning nendega seotud õppetegevuste autentsus. Artikli keskmes on Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpuse kasutamine autentsete keeleõppediaalide koostamisel. Kitsamalt keskendutakse telefonivestlustele, tuues välja ka õpiku- ja korpusedialoogide erinevusi. Eesti keele kui võõrkeele õpikutes sisalduvad telefonidialoogid ei ole oma struktuuri poolest (täpsemalt vaadeldakse artiklis telefonivestluste sissejuhatusi ja lõpetusi) sageli autentsed, erinedes korpusedialoogidest järgneval moel: 1) õpikudialoogides puudub enamasti iseseisva vooruna kutsung; 2) argivestlustes puudub sageli vastaja esimene voor ning vestlus algab kohe helistaja vooruga; 3) õpikudialoogide voorud on sageli liiga pikad, sisaldades tegevusi, mis autentsetes vestlustes kuuluvad eri voorudesse; 4) argivestlustes puuduvad tihti lõpuvormelid; 5) argivestlustes esinevad lõpuvormelid on liiga ametlikud. Suulise korpuse baasil on võimalik koostada autentse sekventsistruktuuriga keeleõppediaalid, milles on säilitatud voorude loomulik järgnevus ja pikkus ning mille abil saab õppijatele tutvustada ka suulise eesti keele erijooni. Artiklis tutvustatakse korpuse baasil loodud argivestluste ja institutsionaalsete dialoogide näiteid ja nende juurde koostatud keeleülesandeid ning arutletakse korpustel põhineva õppematerjali võimaluste üle.

Võtmesõnad: võõrkeeleeõpe; keeleõppematerjalid; autentsus; keelekorpused; telefonidialoogid; vestlusanalüüs; eesti keel

1. Sissejuhatus

Võõrkeele õppematerjalide¹ üldine probleem on õppetekstide, sealhulgas eriti dialoogide kunstlikkus ja konstrueeritus. Õpikudialooge on kerge autentsetest suulistest dialoogidest nii struktuuriliste kui ka keeleliste iseärasuste poolest eristada. Õpikudialoogid esitavad suhtlussituatsioone sageli probleemitutena, vestluse kulg on ettearvatav ning viisakas, kasutatakse terviklikke lauseid, puuduvad katkestused ja pealerääkimised (Carter 1998: 47). Seda, et tegemist on üldise, paljusid keeli puudutava probleemiga, näitavad mitmete uurimuste tulemused. Näiteks on leitud, et inglise keele õpikudialoogid ei kajasta autentset interaktsiooni (Gilmore 2004; Römer 2004) ning hispaania keele õppematerjalide dialoogides napib psühholingvistilist autentsust ja suulise diskursuse erijooni (Granena 2008). Türgi keele õpikudialoogid esitlevad ebarealistlikku korrektset ja probleemitut keelt, mis võib õppijate jaoks olla demotiveeriv, kuna sellise keelekasutuse saavutamine ei ole võimalik (Yağiz 2009). Uurimused on ka näidanud erinevusi inglise keele õpikute telefonivestluste ja autentsete telefonikõnede sekventsstruktuuris (Wong 2002) ning seda, et soome ja saksa keele õpikute institutsionaalsed telefonidialoogid sisaldavad ebaloosulikke konstruktsioone ja erinevad vastavatest autentsetest vestlustest ka voorupikkuste ja suhtluskonventsioonide rakendamise poolest (Liefländer-Koistinen & Neundorff 1989) jne. Õpikudialoogide ja autentsete dialoogide erinevuse põhjuseid tuleks otsida õppedialoogide funktsioonidest ning õpikirjutajatel kasutada olevast keeleainesest ja uurimisinfast. Võõrkeele-

¹ Kuna autentsus on oluline nii võõrkeele kui ka teise keele õppes ning ka õppematerjalid sobivad kasutamiseks mõlemal juhul, ei eristata selles artiklis teist keelt ja võõrkeelt detailsemalt ning räägitakse läbivalt võõrkeeleõppest ja võõrkeeleõppes kasutatavatest materjalidest. Õpikute ja õppematerjalidena on kogu artiklis silmas peetud võõrkeele-, mitte emakeeleõppeks mõeldud materjale.

õpikutes sisalduvatel dialoogidel on traditsiooniliselt nii pragmaatilisi kui ka keele struktuuri tutvustamisega seotud funktsioone: dialoog peab õppijatele esitlema mingit suhtlusolukorda ja selles kasutatavaid suhtluskonventsioone, samal ajal aga andma edasi õppetüki õppesisu – sõnavara ja grammatikat. Õppematerjalide koostamise traditsioon on pikka aega lähtunud keele struktuurist, võttes õppesisu kavandamisel aluseks keele grammatika. Õpikudialoogide ebaloomulikkus tulenebki suurel määral grammatikast lähtuvast koostamisprintsipiist, mis on omane muu hulgas nt inglise (vt Carter 1998), soome (vt Tanner 2008) ja ka eesti keele õpikutele (vt Pool & Rääbis 2011). Seejuures lähtuvad õpikukirjutajad iseenda kui emakeelekõneleja ettekujutusest selle kohta, missugune peaks olema loomulik vestlus. Samal ajal taotletakse dialoogide keelelist korrektsust, kuna kõnekeelseid jooni ei peeta (vähemalt eesti keele osas) üldiselt õppematerjalidesse sobivaks, seda eriti algtaseme puhul.

Keeleõppediaalooogide loomulikkuse suurendamiseks tuleks senisest rohkem ära kasutada kättesaadavat uurimisinfot suulise keele eripära ja autentsete dialoogide struktuuri kohta. Autentseid eestikeelseid dialooge koondab Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpus² ning praeguseks on olemas juba hulgaliselt uurimistulemusi suulise eesti keele eripära (nt Hennoste 2000–2001; 2005; 2008; Kasterpalu 2005; Keevallik 2003; Strandson 2001), eestikeelsete dialoogide struktuuri (Hennoste jt 2009; Gerassimenko jt 2010; Keevallik 2010) ja eestikeelsete telefonivestluste struktuuri kohta (Kasterpalu 2006; Rääbis 2006; 2007; 2009).

Käesolev artikkel keskendub kitsamalt telefonivestluste struktuuri autentsusele eesti keele kui võõrkeele õppematerjalides. Raili Pooli ja Andriela Rääbise (2011) uurimuse järgi erinevad eesti keele õpikute telefonidialoogide sissejuhatused oma ülesehituse poolest autentsete telefonivestluste sissejuhatustest. Siinses artiklis võrdleme ka autentsete telefonivestluste ja õpikudialoogide lõpetamist. Kuna õpikutes esitatakse suhtlusmudelid pole alati autentset, võib õppijatele jääda eesti telefonivestluste konventsioonidest segane ettekujutus. Pakume käesolevas artiklis välja ühe võimaluse autentsete telefonidialoogide koostamiseks,

² <http://www.cl.ut.ee/suuline/> (26.07.2011).

kasutades õppetekstide baasmaterjalina eesti suulise keele korpuses sisalduvaid argivestlusi ja institutsionaalseid dialooge. Selline lähtematerjal võimaldab säilitada õppedialoogides autentse sekventsistruktuuri ning voorude loomuliku järgnevuse ja pikkuse. Tutvustame ka selliste dialoogide juurde sobivaid harjutustüüpe ning vaeme seesuguse õpematerjali keeletunnis kasutamise võimalusi.

2. Õpematerjalide autentsus võõrkeeleõppes

Õpematerjalide autentsust peetakse võõrkeeleõppes oluliseks, seda eriti praegusel kommunikatiivse keeleõppe ajastul, mil keeleõppijate eesmärgiks on enamasti hakata õpitavat keelt kasutama ka väljaspool klassiruumi. Õppijad peaksid keeletunnis omandama lisaks keelepädevusele ka sotsiolingvistikulise ja pragmaatilise pädevuse ehk oskuse kasutada õpitavat keelt vastavalt suhtlusolukorrale ja vestluspartnerile. Võõrkeeleõppe puhul peetakse autentsusest rääkides tavaliselt silmas õppetekstide autentsust. Traditsiooniliselt mõeldakse autentsete tekstide all selliseid tekste, mis on algselt loodud mõneks muuks, mitte keeleõppe otstarbeks, nt ajaleheartiklid, tooteinfo, kuulutused jne (Crossley jt 2007: 17), ning mille oskuslik lihtsustamine ei vähenda autentsust (Guariento & Morley 2001: 348). Lisaks sellele võib autentsetena käsitada ka mingi õpperühma jaoks spetsiaalselt väljavalitud tekste ning tekste, mis on koostatud keeleõppe otstarbel ja meenutavad mingit autentset teksti, nt elektronkirja vm (Nissilä jt 2006: 153–154).

Seesuguse kitsama, peamiselt tekstide ehtsusele keskenduva autentsuse käsitluse kõrval on hakatud rääkima autentsusest ka laiemas mõttes, koondades autentsuse mõiste alla lisaks tekstide ehtsusele nende kasutamise keeletunnis ning tekstidega seotud ülesannete autentsuse. Leo van Lier (1996: 126) rõhutab, et ehtsa keele näidete kaasamine keeletundi on lihtne, kuid hoopis keerulisem on luua selle baasil autentseid keelekasutusvõimalusi. Ka ehtsa tekstiga võib siduda nii autentseid kui mitteautentseid tegevusi. Autentsed tegevused seonduvad reaalse eluga ning ülesandeid tehes saavad õppijad harjutada tavaelus vajalikke oskusi

(Nunan 1989: 60). William Guariento ja John Morley (2001) toovad ülesannete autentsuse kirjeldamisel esile neli käibivat seisukohta: 1) ülesande autentsuse puhul on põhiküsimuseks see, kas leiab aset tegelik suhtlus; 2) ülesannet võib pidada autentseks, kui see suhestub selgelt reaalse elu vajadustega; 3) keeleõppesituatsioonis on oluline arutleda ülesannete valiku ja järgnevuse üle ning autentne on arutlusprotsess ise; 4) ülesande autentsus sõltub sellest, kas ülesanne köidab õppijaid, kas õppijad huvituvad selle teemast ja eesmärgist ning mõistavad selle asjakohasust. Viimane nimetatud kriteeriumidest on määrava tähtsusega ning mõjutab ka ülesannete valikut ja esitlust (samas). Van Lier (1996: 124–146) laiendab autentsuse käsitlust veelgi ning eristab peamiselt tekstidest lähtuvat õppekavalist, suhtlusolukorraga seonduvat pragmaatilist ning õppija isikust tulenevat isiklikku autentsust. Van Lier (samas) kirjeldab autentsust võõrkeeletunnis kui kompleksset nähtust, mis hõlmab keelekasutuse vaatlemist kõigis olulistest kontekstides ning mille saavutamine eeldab õppijatelt ja õpetajatelt tõsist tööd.

Käesoleva artikli neljandas alapeatükis käsitleme lähemalt telefonivestluste struktuuri autentsust eesti keele õpikutes ning tutvustame võimalust, kuidas õppediaalooide autentsust suurendada, kasutades selleks eesti suulise keele korpuse materjali. Õpikudialoogidest rääkides ja omapoolseid õppediaalooide näiteid tutvustades peame silmas eelkõige õppematerjalide autentsust kitsamas mõttes ehk tekstide autentsust. Korpuse põhjal koostatud õppediaalooide juurde loodud ülesannete puhul lähtume ülesannete ja õppetundi kuuluvate tegevuste autentsusest.

3. Suulise keele korpused võõrkeele õppematerjalide koostamise teenistuses

Korpusi (sh nii õppijakeelekorpusi kui ka emakeelekõneleajate keelt hõlmavaid korpusi) on laialdaselt kasutatud teise keele omandamise alastes korpusuuringutes (vt ülevaadet õppijakeelekorpustest Eslon & Metslang 2007) ning korpusingvistika võimalused õppematerjalide ja keeleõppe metoodika arendamisel, õpetajate koolitamisel jm

pakuvad keeleuurijatele huvi (vt Keck 2004). Samas napib keeleõpetajatel pädevust ja vahendeid korpuste kasutamiseks keeletunnis ning õppematerjalide koostamisel rakendatakse korpusi vähe, mis annab tunnistust vastukäivusest korpuste produktiivse uurimistegevuse ja keeleõppes rakendamise vahel (Breyer 2009). Kuni praeguse ajani on keeleõppe teenistusse rakendatud peamiselt kirjaliku keele korpusi (vt Wichmann jt 1997; Aston jt 2004). Kuna käesoleva artikli keskmes on suulise keele korpuse kasutamine autentsete dialoogide koostamisel, teeme siinkohal lühikese ülevaate suuliste korpuste kasutusvõimalustest keeleõppes.

Suulise keele korpusi rakendatakse õppematerjalides sisalduvate dialoogide loomulikkuse uurimise teenistusse. Lisaks artikli sissejuhatuses mainitutele võib siinkohal nimetada ka Ronald Carteri (1998) rohkesti tähelepanu pälvinud käsitlust inglise keele õpikudialoogide ja suulist inglise keelt hõlmava CANCODE korpuse (*Cambridge and Nottingham Corpus of Discourse in English*) materjali vasturääkivustest. Näiteks leidis Carter (samas), et õpikudialoogides napib peamisi suulise keelekasutuse erijooni nagu diskursusmarkereid, ellipseid ja pehmenajaid. See info oli lähtekohaks Junko Shirato ja Paul Stapletoni (2007) uurimusele sõnavarakasutusest L1 ja L2 inglise keele suuliste korpuste materjali baasil. Nad leidsid, et L2 kõnelejad alatarvitasid neidsamu suulise keele vahendeid, mida Carter oma artiklis välja tõi ning ületarvitasid mõningaid sagedasi verbe, abiverbe ja adjektiive. Nii Shirato ja Stapleton (2007) kui ka Carter (1998) peavad vajalikuks õppijate varustamist suulise keelekasutuse eripära puudutava infoga, mille juures saab ära kasutada korpuste võimalusi. Carter (1998) pakub välja võimaluse esitleda õppijatele mingi õppeteema juures õpikudialoogile lisaks ka suulise keele korpusest pärit dialoog (nt tavaliste vestlusteemade nagu postkontoris, juuksuris vm käsitlemisel) ning suunata õppijaid erinevate kommunikatiivsete ülesannetega (nt lünkade täitmine, rollimängud) märkama erinevusi dialoogide keele vahel. Keskteena autentsete ja väljamõeldud dialoogide vahel näeb Carter (samas) korpusematerjali mugandamist õppeteksiks sobivasse korrapärasemasse vormi.

Suulise keele korpuste ainestiku kasutamisse õppematerjalide koostamisel tuleb suhtuda hoolikalt ja läbimõeldult, sest korpuse ainesest õppijate jaoks huvitava ja vajaliku ülesleidmine ei pruugi väga lihtne olla. Laura Gavioli ja Guy Aston (2001) peavad tervikliku, mingi teema tüüpilist keelekasutust esitleva korpuselõigu leidmise võimalusi minimaalseks, mistõttu on nende arvates isegi otstarbekam õppediaalooigid kunstlikult luua ning neid ehk enne kasutuselevõttu korpuselõikudega võrrelda. Guy Cook (1998) leiab, et korpusi ei tuleks keeleõppes seada liiga suureks autoriteediks ning et suur osa tegelikust keelekasutusest on ebaselge, vaene ja väheütle. Kõike pole võimalik õpetada ning õpetajad ja õppematerjalide koostajad peavad tegema valikuid, millist keelt õpetada ja kuidas seda lihtsustada ning õppijatele esitada, et õppijad emakeelekõneleajate keelekasutusele lähemale jõuaksid (samas). Autentse suulise keeleainese õppekasutuseks valimisel on oluline ka see, et kasutatav tekst pakuks õppijatele huvi ning oleks loomuliku interaktsiooni esitlejana usutav (Timmis 2005).

Mõned suulise keele korpustel põhinevad keeleõppematerjalid on praeguseks juba ilmunud. Suurbritannias on välja antud CANCODE korpusel põhinev inglise keele õppekomplekt "Touchstone" (McCarthy jt 2005). Soome keele õpetamiseks on koostatud ehtsatel asjaajamisdioloogidel põhinev õppekomplekt "Puhutaan asiaa" (Eichhorn jt 2003) ning autentseid asjaajamisdiolooge on kasutatud ka algajatele mõeldud soome keele õpiku "Tilanteesta toiseen" (Bessonoff & Hämäläinen 2008) teemakohaste õppediaalooigide baasmaterjalina. Viimasena nimetatud õpiku ühe autori Salli-Marja Bessonoffi (2008: 199) sõnul on autentset asjaajamisdioloogid õpiku tarbeks mugandatud, nt on sõnade häälikuline ja morfoloogiline esitus valdavalt ühiskeelne. Meditsiinilase soome keele õpikus "Sairaan hyvää suomea", milles on dioloogide baasiks autentset arsti ja patsiendi vestlused, on õppediaalooigides säilitatud soome kõnekeele vormid, kuid välditud tugevaid murdepärasusi (Kela jt 2010: 7). Suulise keele korpuse autentsete vestluste põhjal koostatud eesti keele kui võõrkeele õppematerjale praeguseks veel avaldatud ei ole.

4. Telefonidialoogide koostamine eesti suulise keele korpuse baasil

4.1. Eesti suulise keele korpus – mis see on

Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpust on kogutud alates 1997. aastast. Korpuse suurus on umbes 1 552 000 sõnet. Salvestatud on ainult autentseid suhtlussituatsioone. Korpus koosneb kolmest alaosast: argivestlused, institutsionaalne suhtlus ning meediatekstitid (vt Hennoste 2003). Kaks esimest rühma jagunevad omakorda silmast silma ja telefonivestlusteks. Argikorpuse tuumaks on pereliikmete, sugulaste, tuttavate ja sõprade igapäevased vestlused. Silmast silma institutsionaalne suhtlus hõlmab kliendi ja teenindaja suhtluse (nt kauplus, turg, postkontor, raamatukogu, juuksur, reisibüroo), loengud, koosolekud, seminariettekanDED, koolitunnid, arsti ja patsiendi dialoogid, intervjuud, jutlused jm. Institutsionaalsest telefonisuhtlusest on esindatud helistamine infotelefonile, reisibüroosse, kauplusse, bussijaama, polikliiniku registratuuri, takso tellimine, müügivestlused, kolleegide töövestlused jm. Meedia-korpus jaguneb raadio ja televisiooni osaks, kogutud on erinevaid saate-tüüpe eri jaamadest. Tekstide litereerimisel on kasutatud Gail Jeffersoni transkriptsioonisüsteemi eesti keelele kohandatud varianti (vt Hennoste 2000).

Õpikudialoogide ja autentsete vestluste võrdlusel ning keeleõppe-näidete ja harjutuste koostamisel on kasutatud suulise keele korpuse ins-titutsionaalseid ja argitelefoni-kõnesid (vastavalt 577 ja 131 kõnet).

4.2. Autentsete telefonivestluste ja õpikudialoogide struktuuri erinevused

Õpikudialoogide ning autentsete telefonivestluste sissejuhatuste struk-tuuri on võrrelnud R. Pool ja A. Rääbis (2011). Nende uurimismaterjali moodustasid kuues täiskasvanud algajatele mõeldud eesti keele õpikus (Kitsnik & Kingisepp 2008; Leemets 2002; Mangus & Simmul 2009; Pajusalu jt 1999; Pesti & Ahi 1999; Tomingas 2009) sisalduvad telefoni-

dialogid: kokku 56 dialoogi, sh argivestlusi 30, institutsionaalseid dialooge 17, määratlematut tüüpi dialooge 9. Õpikudialooge võrreldi suulise keele korpuse dialoogidega (577 institutsionaalset ja 131 argivestlust). Sama materjal on dialoogide struktuuri võrdlemisel aluseks ka käesolevas artiklis. Pooli ja Rääbise (2011) analüüs näitas, et õpikudialoogides ei ole enamasti esitatud kutsungit kui helistaja esimest tegevust, millele vastaja reageerib ning sageli puudub vastaja esimene voor, seda eriti argivestlustes. Õpikuvestluste autentsust vähendab mõnikord ka voorude ülemäärane pikkus ning eri sekventsidesse kuuluvate tegevuste ühte vooru põimimine. Näide (1) illustreerib helistaja alustatud argivestlust, mille avavoorud on liiga pikad.

- (1) – Tere, vanaema! Ma tulen täna maale. Hakkan paari tunni pärast sõitma. Jõuan maale lõuna ajal. Lähen praegu poodi. Mida ma poest toon?
- Tere, Taavi! Oi, kui tore, et sa helistad! Eile ma poes ei käinudki, sest mul on praegu aias palju tööd. Leib ja sai on otsas. Võta kaks leiba ja kolm saia! Jüri helistas ka ja ütles, et tuleb oma perega täna õhtul maale.
- (Tomingas 2009: 222)

Õpikutes esitatud institutsionaalsete dialoogide sissejuhatused vastavad enamasti reaalsele suhtlussituatsioonidele ning neis on ka vastaja avavoor tavaliselt olemas, mistõttu ei teki neis erinevalt argivestlustest probleeme vastaja identifitseerimisega (Pool & Rääbis 2011).

Nagu esimese teemani jõudmine, nõuab ka vestluse lõpetamine osalejate koostööd (vt Schegloff & Sacks 1973). Kõneleja ei saa lihtsalt telefonitoru ära panna, kui tal enam midagi öelda ei ole. Osalejad peavad kokkuleppele jõudma, et rohkem teemasid vestlusele ei tooda. Selleks annab üks osaleja (tüüpiliselt helistaja) lõpu märguande, nt *selge, okei*. See ei vii automaatselt vestluse lõppemisele, teine osaleja võib lõpetamist aktsepteerida või selle tagasi lükata. Kui vestluskaaslane on lõpetamisega nõus, vastatakse tavaliselt samasuguse või mõne sarnase väljendiga (*okei – okei; selge – teeme nii*). Lõpetuslõigu teine keskne naabruspaar on hüvastijättude vahetamine. Lisanduda võib aga veel palju komponente,

nt kokkulepped, eelnevalt räägitu kordamine, soovivormelid, tänamine jm (Button 1987; 1990; 1991). Näites (2) on tüüpiline sõprade vestluse lõpetamine.

- (2) H: äqä (1.5) `Kuido ütles=ta `tahab. (1.2) a `muidu tuled=sis jah.
 V: jah
 H: okei, samal `ajal siis `kohtume.
 V: okei.
 (.)
 H: tšau.=
 V: =tšau.

Pooltes argistes õpikuvestlustes ei ole lõpuvormeleid. Vestlus lõpeb sel juhul tavaliselt kokkuleppega nagu näites (3).

- (3) B: Saame õhtul kokku.
 A: Hästi. Aga mis kell?
 B: Näiteks kell seitse.
 A: Sobib. Teeme nii.
 (Mangus & Simmul 2009: 91)

Kõige sagedasem hüvastijätuvormel õpikute argidialoogides on *nägemiseni*. Tegelikus suhtluses kasutatakse seda harva: eesti suulise keele korpuse argivestlustes kaks korda, institutsionaalsetes dialoogides neli korda. Autentsetes sõprade ja lähedaste vestlustes vahetatakse tavaliselt *tšau*-sid (ligi 3/4 argivestluste hüvastijätuvormelitest); neutraalseid vormeleid *nägemist*, *head aega*, *head õhtut* tarvitatakse pigem osalejate sotsiaalse või vanuselise distantsi puhul. Eesti keele õpikud esindavad korrektset kirjakeelt ning õpikudialoogidesse *tšau* ei kuulu.

Institutsionaalsete dialoogide lõpuvoorud (nagu sissejuhatusedki) on õpikutes enamasti loomulikud. Helistaja tänab ja jätab hüvasti, mõnes dialoogis reageerib vastaja omapoolse hüvastijätuga (näide 4), mõnes jääb hüvastijätt ühepoolseks. Niisugune lõpetamine on iseloomulik ka autentsetele vestlustele (näide 5). Hüvastijätuvormelitest on õpikutes esitatud *head päeva*, *nägemiseni*, *nägemist*, *head aega*, mis (v.a *nägemiseni*) on ka korpusedialoogides tavalised, 2/3 kasutustest moodustab seal

nägemist. Lõpuvormelid puuduvad vähestes institutsionaalsetes õpikunäidetes.

- (4) HÄÄL: Mustamäe teel elab õnneks ainult üks Kuusik. Number on 489 726.

MARI: Aitäh! Head aega!

HÄÄL: Head aega!

(Pajusalu jt 1999: 70)

- (5) V: `ü:ks=hetk. (...) .hh pea`postkontor on kella `kaheksast `seitsmeni.

H: ahah selge aitäh=teile.

V: palun

H: näge`mist

Tänamist ega hüvastijätte pole ka üheski õpikute valeühenduse näites.

Õpikutes on ka selliseid näiteid, milles lõpetamise algatab vastaja. See on tegelikus suhtluses üsna harv, tüüpiliselt viib helistaja vestluse järgmisse etappi.

4.3. Eesti suulise keele korpuse baasil loodud keeleõppediaalooide koostamise üldised põhimõtted

Oleme koostanud Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpuse materjali baasil eesti keele kui võõrkeele õpetamiseks mõeldud telefonivestluste kogu koos nende juurde kuuluvate harjutustega.³ Komplekti kuuluvad 12 argivestlust (nende hulgas on nii lauatelefonil- kui ka mobiilivestlusi) ja 12 institutsionaalset dialoogi, iga dialoogi juurde on loodud 3–5 eri osaoskusi arendavat harjutust. Õppematerjali loomisel oleme lähtunud eelkõige õpetajast – tekstid ja harjutused on mõeldud kasutamiseks keeletunnis õpetaja juhatusel ja valikul ning ei sobi õppijatele iseseisvaks tööks. Õpetajad saavad neid dialooge kasutada eesti keele kursuse põhiõpiku kõrval sobivate teemade juures lisamaterjalina, kui soovi-

³ Kirjeldatavat õppematerjali ei avaldata trükis, vaid see on õpetajatele kättesaadav veebikeskkonnas (<http://www.ut.ee/keeleweb2/>) (4.08.2011).

vad tuua keeletundi rohkem autentsust ning esitleda loomulikku eesti-keelset telefonisuhtlust, erinevaid algus- ja lõpuvormeleid ning suulise eesti keele eripära.

Eesti keele õpikute traditsioonis kuuluvad telefonivestlused eelkõige algtaseme õpikutesse, edasijõudnutele mõeldud õpikutes telefonidialooge üldiselt enam ei kohta. Meie loodud õppedialoogid ja harjutused sobivad taseme poolest kasutamiseks A2 > B1 kursustel. A2-tasemel ehk algtasemel keelekasutaja oskab juba osaleda lihtsas tava suhtluses, mõistab emakeelekõnelejate selget ja kirjakeelset juttu piisavalt, et lihtsamates olukordades toime tulla ning muutub suhtluses aktiivsemaks (Ilves 2008: 101). Kuna kirjakeelne baas on loodud, saab sellel tasemel hakata õppijatele tutvustama ka suulise keelekasutuse eripära.

Näide (6) illustreerib õppedialoogide lähtematerjali suulisest korpusest. Tegemist on argivestlusega, milles osalevad üliõpilastest sõbrannad, mõlemad kasutavad lauatelefoni. Esitame siin vestluse algusosa.

- (6) ((kutsung))
 V: jaa
 H: tere `Miina ma=len `Siret.
 V: mm
 H: .hhhh tead mis ma `räägin=sule `ütle mis sa täna `õhtul `teed.
 (0.5)
 V: mis siis.
 H: .hhhhh eeee mul on `nimodi=et ma saan `mei-, noh oma `klassi omadega `pool õheksa `Kivilinna `poe juures `kokku.
 (0.7)
 V: {noo}
 H: .hhhhh `mõtsin me `võiksime sis ma=i=tea kas mm (.) `sinuga midagi `teha=vä. (0.3) .hhh sa- `mul tuleb `kuus juba `buss `linna.
 (0.7)
 V: .hhhhhhhhh `ma=i=`tea seda sellepärast=et=hh (.) teised vast akkavad `maale minema `ka aga

Näite (6) baasil on loodud õppedialoog pealkirjaga “Saame õhtul kokku” (näide 7). Selleks on korpusedialoog puhastatud transkriptsiooni-

märkidest, vähendatud on üneemide osakaalu ning muudetud kõnekeelseid sõnavorme kirjakeelsemaks (*õheksa* > *üheksa*, *mõtsin* > *mõtlesin*, *võbla* > *võib-olla* jne). Lausungid on vormistatud kirjalikule keelekujule omaste lausetena koos vajaliku ortograafiaga. Säilitatud on suulisele vestlusele omane sekventsstruktuur, eestikeelsele vestlusele omased partiklid (*mm*, *noo*, *no*, *nojah*) ning argivestlusele kohased algus- ja lõpuvormelid (*jaa*, *tšau*). Kõik pärisnimed on asendatud, korpuse osalejatähiste H (helistaja) ja V (vastaja) asemel kasutatakse eesnimesid. Dialoog algab kutsungiga, esitame siin algsosa.

(7) **Saame õhtul kokku!**

Telefon heliseb.

Triin: Jaa.

Sirli: Tere Triin, ma olen Sirli.

Triin: Mm.

Sirli: Tead mis ma räägin sulle. Ütle, mis sa täna õhtul teed.

Triin: Mis siis?

Sirli: Mul on niimoodi, et ma saan oma klassi omadega pool üheksa kaubamaja juures kokku.

Triin: Noo?

Sirli: Ja mõtlesin, et võiksime siis sinuga ka kokku saada enne. Mul tuleb kuus juba buss linna.

Triin: Ma ei tea... tahaks tegelikult maale minna.

Suulise keele korpuse argivestlused on väga erineva pikkusega ning sageli ei sobi need terviklikuna õppetekstidena kasutamiseks. Mõnele eriti lühikesele dialoogile on seetõttu lisatud rohkem sisuosa ning mõningaid väga pikki dialooge on õppetekstide loomisel kasutatud ainult osaliselt. Seejuures oleme pidanud oluliseks, et dialoogide algus- ja lõpuosad säiliks võimalikult autentsetena. Osalejate voorud on korpusedialoogides erineva pikkusega, sageli annab üks osaleja rohkesti uut infot, millele vestluspartner reageerib vaid partiklitega (*mhmh*, *mm*, *ahah*, *noo* jne). Keeletunnis on tekste lihtsam kasutada, kui mõlemal vestluses osalejal on ka mõned pikemad voorud, mistõttu on dialoogides igale osalejale antud ka sisulisi repliike.

4.4. Eesti suulise keele korpuse baasil loodud dialoogid ja harjutused

Korpuse baasil koostatud õppedialoogid sobivad keeletunnis kasutamiseks lisamaterjalina. Näiteks võib nende kaudu tutvustada õppijatele argiste telefonikõnede algus- ja lõpuvormeleid, mida autentsetes vestlustes kasutavad omavahel lähedased suhtlejad. Õpikutes kasutatakse ka lähedaste telefonikõnedes ametlikumaid vormeleid *tere, tere hommikust, nägemiseni* jne (8).

- (8) – Tere hommikust, ema!
– Tere, Mari! Millal me kokku saame? Kas saame kokku homme või ülehomme?
– Vabandust, ema! Ma olen homme ja ülehomme Londonis. Aga saame täna kokku. Praegu.
– Kus me kokku saame?
– Vabaduse väljakul. Mario tuleb ka Vabaduse väljakule.
– Mario tuleb ka? Hästi.
– Saame kohe Vabaduse väljakul kokku! Nägemiseni!
– Nägemiseni!
(Tomingas 2009: 75)

Näide (9) on eelneva õpikunäitega teema ja osaliste poolst sarnane korpuse baasil koostatud õppedialoog. Osaliste omavahelisi suhteid pole õppijate jaoks üheselt määratletud, kuna sellel põhineb üks dialoogi juurde kuuluv lugemisülesanne, milles üks võimalik vastusevariant on osalejate määratlemine emaks ja tütreks.

- (9) **Kus sa oled?**
Mobiiltelefon heliseb.
Maris: Jaa.
Krista: No tšau.
Maris: Tšau.
Krista: Ei tea kaugel te olete?
Maris: Me oleme praegu Leedus. Meil on siin peatus.
Krista: Ahah. Aga Eestisse kohalejõudmise kellaajast ei oska sa midagi öelda?

Maris: Ei oska. Enne ühtteist ikka vist ei jõua.

Krista: No helista siis, kui te Lätti jõuate.

Maris: Jah, me varsti vist peaksimegi jõudma. Mingi... poole tunni pärast või nii.

Krista: Ahah. Helista siis.

Maris: Okei, aga ma ei tea täpselt, millal me jõuame.

Krista: Okei. No tšau siis.

Maris: Tšau!

Näide (9) illustreerib lähedastevahelisi mobiilikõnesid, milles helistaja tuntakse ära juba personaalse helina või numbrinäidu kaudu ning identifitseerimissekventsi pole vaja. Dialoogis on säilitatud argivestlustele omased *tšau*-d nii vestluse algus- kui lõpuvormelitena. Siinses artiklis vaatluse all olevates eesti keele õpikutes puudub *tšau* kui liiga kõnekeelne tervitus- või hüvastijätuvormel täiesti, kuid lisamaterjali abil võiksid õpetajad ka selle väga sagedase vormeli kasutamist vähemalt tutvustada, siis ei satu keeleõppijad reaalses suhtlussituatsioonides segadusse, kui puutuvad ootamatult kokku õpitust teistsuguse keelekasutusega⁴.

Kõigi õppedialoogide juurde oleme koostanud eri osaoskustest lähtuvaid ülesandeid. Helisalvestiste puudumisel ei saa praegu teha kuulumisülesandeid, õpetaja võib tekstid tunnis ise sobiva intonatsiooniga ette lugeda ning neid saab kasutada ka paarides valjusti lugemiseks. Näites (9) esitatud dialoogi “Kus sa oled?” juurde kuuluvad järgmised ülesanded (10).

(10) Lugemine

1. Lugege dialoog läbi. Arutage omavahel, kes vestlevad, millised on nende omavahelised suhted (õed, ema ja tütar, sõbrannad, kolleegid vm). Tooge dialoogist näiteid, mis annavad märku vestlejate lähedastest suhetest.
2. Otsustage dialoogi põhjal, kas väide on õige või vale.
  - 1) Maris on sõpradega reisil.

⁴ Seda, et *tšau* kasutamise funktsioonid telefonivestlustes emakeelsete eestlastega pole keeleõppijate jaoks alati arusaadavad, on artikli autorid kuulnud oma üliõpilastelt.

- 2) Buss praegu seisab.
- 3) Buss on praegu Läti piiri lähedal.
- 4) Krista ootab Marist poole tunni pärast.

Rääkimine

Vestelge paarides, kasutades järgmisi rollikaarte:

A: Tulete sõbrale Eestisse külla. Teie laev jõuab Tallinna sadamasse kell 19.35. Helistage sõbrale ja kutsuge ta sadamasse vastu.

B: Teile helistab välismaal elav sõber, kes tuleb teile Eestisse külla. Leppige kokku kohtumine Tallinna sadamas.

Kirjutamine

Teie bussireis hakkab lõppema, jõuate kodulinna reisibüroo parklasse tunni aja pärast. Saatke oma tuttavale SMS, paluge, et ta teile autoga vastu tuleks.

Grammatika

1. Kasutage kohanimedest lühikese illatiivi vormi.
Näidis: Läti – Varsti jõuab buss Lätti.
  - 1) Leedu – Sõidame sõpradega .....
  - 2) Soome – Laevad sõidavad .....
  - 3) Rootsi – Naabripere kolis elama .....
  - 4) Poola – President tegi visiidi .....
2. Rõhuliidete *-gi/-ki* kasutamine. Tehke laused ümber nii, et kasutate *gi/ki*- liidet.
Näidis: Varsti peaksime jõudma Lätti. – Varsti peaksimegi jõudma Lätti.
  - 1) Me oleme nüüd juba Lätis.
  - 2) Ka mina ei tea õiget vastust.
  - 3) Me ei teinud peatust Leedus ega ka Lätis.
  - 4) Kahjuks ta siiski ei helistanud mulle.

Ülesanded on mõeldud täitmiseks õpetaja abiga. Õpetaja teeb ülesannetest tunni teemaga seonduva valiku ning seletab lahti töökasud. Õpetaja peaks jagama selgitusi ka argidialoogides esinevate kõnekeelsemate sõnade ja väljendite kohta. Ülesannete koostamisel on silmas peetud nende seondumist tegelike suhtlusolukordadega. Rääkimisülesanded võimaldavad õppijatel läbi mängida situatsioone, millega nad eesti-

keelsesse keskkonda sattudes reaalselt kokku hakkavad puutama, kirjutamisülesannetes on ära kasutatud tänapäevaseid infoedastamise võimalusi, nt SMS-id, interneti foorumite postitused, elektronkirjad. Grammatika- ja sõnavaraülesanded ei ole oma olemuselt kunagi selles mõttes autentsed, et reaalses elus ei ole vaja üksiksõna või -lause tasandil sõnu või vorme moodustada ega sõnu pähe õppida. Samas annavad need ülesanded õppijatele vajalikke keeleteadmisi, ilma milleta oleks suhtluses osalemine keerulisem.

Eestikeelsesse keskkonda sattudes tekib keeleõppijal varem või hiljem vajadus helistada mõnda asutusse, kus telefonile vastatakse eesti keeles ja ka helistajal tuleb eesti keeles oma soovi selgitada või infot küsida. Suulise keele korpuse põhjal oleme koostanud õppediaalooid mitmesuguste tavaelus vajalike ametivestluste tutvustamiseks, nt helistamine infotelefonile, erinevatesse teenindusasutustesse, polikliinikusse jm. Näide (11) on õpikudialoogide materjali hulka kuuluv institutsionaalne telefonidialoog. Dialoog algab vastaja tutvustusega. Helistaja esitab kohe oma esimeses voorus soovi arst kutsuda ning põhjendab seda. Edasine vestlus toimub küsimus–vastus-vormis, registratuuritöötaja täpsustab helistaja andmeid. Voorud on lühikesed ning dialoog mõjub üsna loomulikuna. Puuduvad aga lõpuvormelid.

- (11) – Mustamäe polikliinik, registratuur kuuleb.
- Palun arsti koju, mu abikaasal on peavalu ja kõrge palavik.
  - Kui kõrge palavik on?
  - 39,9
  - Kas ta köhib ka?
  - Jah, seda küll!
  - Haige nimi, palun!
  - Karin K.
  - Sünniaasta.
  - 1978
  - Teie aadress.
  - Mustamäe tee 139–9.
  - Arst tuleb päeva jooksul.
- (Leemets 2002: 122)

Näide (12) illustreerib suulise keele korpuse baasil koostatud institutsionaalseid dialooge. Teema ja osaliste pooldest sarnaneb see eelnevas näites esitatud õpikudialoogiga ning õpetaja võib seda soovi korral kasutada keeletunnis autentse lisamaterjalina.

(12) **Polikliinikus.**

Telefon heliseb.

Merike: Klienditeenindus. Tere, Merike kuuleb.

Helju: Tere, ma sooviksin perearst Meremäe juurde aega.

Merike: Ja millal?

Helju: Neljapäev, poole kaheteistkümnest poole kaheni. Lõunased ajad sobivad.

Merike: Esimene võimalus ülehommel, 16. veebruar. 9.15 sobib tulla?

Helju: Kas hilisemat aega ei ole?

Merike: Mis kell?

Helju: Alates poole kaheteistkümnest.

Merike: Kell kaksteist.

Helju: Jah.

Merike: Isikukoodi palun.

Helju: 10501524719

Merike: Ja telefoni palun.

Helju: 4 484 072

Merike: Ja jääb siis 16. veebruar, kell 12, Merimetsa 2. Tulge enne registratuuri läbi.

Helju: Jah, aitäh.

Merike: Palun.

Helju: Nägemist.

Merike: Nägemist.

Ka institutsionaalsete dialoogide juurde koostatud harjutused lähtuvad erinevatest osaoskustest. Näites (13) on ära toodud eelneva dialoogiga “Polikliinikus” seonduvad ülesanded.

(13) **Lugemine**

Otsustage dialoogi põhjal, kas väide on õige või vale.

- 1) Patsient soovib arsti juurde minna hommikul.
- 2) Merike on klienditeenindaja.

- 3) Helju läheb arsti juurde 6. veebruaril.
 4) Enne arsti juurde minekut peab registratuurist läbi käima.

Rääkimine

Täiendage dialoogi sobivate repliikidega. Töötage paarides.

Telefon heliseb.

Registraator: Perearstikeskus. Tere.

Helle: .....

R: Üks hetk. Doktor Kask on puhkusel, asendusrst on. Paneme
 tema juurde siis.

H: .....

R: Nii. Mis kell te tahate tulla?

H: .....

R: Kas kaksteist täpselt?

H: .....

R: Kuidas nimi on?

H: .....

R: Nii, olete kirjas.

H: .....

R: .....

Sõnavara

- Leidke antonüümid
 viimane –
 varane –
 terve –
 õhtune –
- Moodustage nimisõnadest *ne-* ja *line-*liidetega omadussõnu.
 Näidis: *lõuna* > *lõunane*.
 õhtu –
 päev –
 hommik –
 suvi –
 homme –
 eile –

Grammatika

Lugege alljärgnevad laused. Kirjutage kellaajad ja kuupäevad sõnade-ga.

1. Film kestab 13.30–15.30.
2. Vastuvõtule saab registreerida alates 8.30.
3. Kas 12.15 sobib teile?
4. Teie aeg on 26. mail kell 14.30.

Institutsionaalsete dialoogide juurde on üsna keeruline leida autentseid kirjutamisülesandeid, kuna tavaliselt kirjutatakse teenindustevõtetesse, polikliinikusse jm harva. Mõne dialoogi juurde on siiski kirjutamisülesanne loodud, nt on üks dialoog ehitus- ja kodukaupade poodi helistamisest, milles helistaja küsib infot laavalambi kohta. Kirjutamisülesandeks on valitud sissekanne interneti foorumisse (14).

(14) Kirjutamine

Interneti foorumis on järgmine sissekanne:

Mu 13aastane tütar tahab jõuluks saada laavalampi. Appi, mis see on ja kust sellist osta saab? Liizu

Vastake kirjale, kasutage dialoogis leiduvat teavet.

Suulise keele korpuse baasil koostatud institutsionaalsed õppedialoogid annavad keeleõppijatele aimu sellest, kuidas mingisse asutusse helistamise korral võidakse telefonile vastata, millises tonaalsuses vestlus kulgeb, millised on tavalised ametikõne lõpetamise viisid ning kui lakoonilised võivad olla ametniku või klienditeenindaja küsimused (näites (12) nt *isikukoodi palun*). Selliste autentsete dialoogide kaudu saab arendada õppijate pragmaatilist pädevust.

5. Eesti suulise keele korpuse ja keeleõppe koostöö perspektiive

Praegu oleme õppedialoogide koostamiseks kasutanud ainult Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpuse telefonivestluste osa. Keeleõppe huvides on kindlasti võimalik ära kasutada ka korpuse silmast silma vestluste materjali. Argivestlused on keeleõppe otstarbeks sageli liiga pikad, laiali-

valguvad ja ilma ühtse sisulise liinita, mistõttu on keeleõppijal neid raske jälgida. Seetõttu tuleks silmast silma vestluste puhul keskenduda institutsionaalsetele dialoogidele. Eeskujuna saab siin võtta soome keele õppevahenditest (Eichhorn jt 2003; Kela jt 2010). Ka eesti keele õppijad vajaksid autentsetel vestlustel põhinevaid asjaajamisdialoge, milles sisalduks erinevate ametiasutuste ametnike ja klientide suhtluses sageli esinev sõnavara, ametnike tüüpilised küsimused (nt pangas või politseija piirivalveametis) jms. Sellised tekstid valmistaksid eesti keele õppijaid ette reaalseks suhtlusolukordadeks ametiasutustes, millega Eestisse pikemaks ajaks elama või õppima asujatel kokku tuleb puutuda. Vajalikud oleksid ka silmast silma vestlused erinevates teenindusasutustes, nt juuksuris, postkontoris, raamatukogus, autoteeninduses jm. Autentset lähtematerjalil põhinevaid dialooge vajaksid ühtviisi nii teenindaja kui ka kliendi olukorras olevad keeleõppijad. Eesti keele kui võõrkeele õpikud pakuvad küll näiteid nt vestlusest kohvikus ettekandja ja kliendi vahel ning sõidupiletite ostmisest, kuid keeleõppija puutub kokku veel paljude erinevate olukordadega, mille tarvis oleks vaja autentseid dialooge. Väga vajalikud oleksid näiteks ka vestlused meditsiinitöötajate ja patsientide vahel, seda samuti mõlemas olukorras olevatele õppijatele. Suulise keele korpust täiendatakse pidevalt ja keeleõppeks sobivaid dialooge järjest lisandub. Korpuse ja õppematerjalide koostajate koostööst eesti keele õppijad kindlasti võidavad.

6. Lõpetuseks

Eesti keele kui võõrkeele õpikutes sisalduvate telefonivestluste ja suulise korpuse autentsete telefonidialoogide võrdlus (Pool & Rääbis 2011 ja siinse artikli materjali andmetel) näitab, et õpikudialoogide algus- ja lõpuosad on korpusedialoogidest sageli erinevad. Eriti puudutab see õpikute argivestlusi, milles tihti puudub vastaja esimene voor ning vöörud on sageli ebaloomulikult pikad, kusjuures ühte vöörud koondatakse loomulikes vestlustes mitmesse vöörud kuuluvaid tegevusi. Dialoogide lõpuosa hüvastijätuvormelid puuduvad mõnikord täiesti või on formaal-

sed (nt *nägemiseni*), mida loomulikes lähedastevahelistes argivestlustes harva kasutatakse. Kuna õpikutes esitatavad suhtlusmudelid pole alati autentsed, võib õppijatele jääda eesti telefonivestluste konventsioonidest ebaselge ettekujutus. Üks võimalus õppediaalooide autentsuse suurendamiseks on suulise keele korpuse materjali kasutamine dialoogide baasina. Tartu Ülikooli eesti suulise keele korpuse materjali saab kasutada litereerituna ning algupärasel kujul see õppematerjaliks ei sobi, vaid vajab puhastamist ja mugandamist. Käesolevas artiklis tutvustasime korpuse baasil koostatud telefonidialoogide koostamise põhimõtteid ning dialoogide juurde loodud harjutuste tüüpe. Õpetekstide jaoks on korpuse materjal transkriptsioonimärkidest puhastatud, vähendatud on üneeme, sõnakatkestusi ja kõnekeelseid vorme. Säilitatud on kutsung, autentne sekventsistruktuur, loomulikud algus- ja lõpuvormelid, voorude loomulik pikkus ja järgnevus, suulisele kõnele omased partiklid ja osa kõnekeelseid väljendeid. Autentsed argivestlused on õppeotstarbeks sageli sisu poolest laialivalguvad ning neid on lühendatud ja kompaktsemaks muudetud, mõnele väga lühikesele dialoogile on lisatud rohkem sisuosa. Iga õppediaalooi juurde on loodud osaoskustest lähtuvalt 3–5 harjutust, millest rääkimis- ja kirjutamisülesanded asetavad õppijad autentsesse suhtlusolukordadesse. Artiklis tutvustatud õppematerjal on õpetajatele kättesaadav internetis ning see ei sobi iseseisvaks õppevahendiks, vaid on kasutatav õpetaja valikul mitmesuguste õppeteemade juures lisamaterjalina. Suulise keele korpuse baasil loodud materjalid võimaldavad tuua eesti keele tundi rohkem autentsust, tutvustades õppijatele suhtlusolukordi, millega nad ka väljaspool keeletundi kokku puutuvad ning arendades seeläbi keeleõppijate pragmaatilist pädevust.

Tähusõnad

Artikli valmimist on toetanud Euroopa Regionaalarengute Fond Eesti Arvutiteaduse Tippkeskuse kaudu, Eesti Teadusfond (grandid nr 7503 ja 8558), Haridus- ja Teadusministeerium (sihtfinantseeritav teema SF0180078s08) ning Tartu Ülikooli rahvusteaduste baasfinantseerimise raames toetatav projekt “Eesti keel loomulikus suhtluses”.

Transkriptsioonimärgid ja lühendid

.	langev intonatsioon
,	poollangev intonatsioon
(.)	mikropaus (0.2 sek või lühem)
(...)	pikem paus
(0.5)	pausi pikkus sekundites
`sõna	rõhutamine
e:i	hääliku venitus
.hh	sissehingamine
hh	väljahingamine
si-	pooleli jäänud sõna
=	kahe iseseisva üksuse kokkuhääldamine
{sõna}	ebaselgelt kuulnud löik
(( ))	transkribeerija kommentaar
H	helistaja
V	vastaja

Materjali allikad

- Kitsnik, Mare, Leelo Kingisepp 2008. Teach Yourself Estonian. London: Teach Yourself.
- Leemets, Helle 2002. Sammhaaval. Eesti keele õpik alg- ja kesktasemele. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mangus, Inga, Merge Simmul 2009. Tere! Eesti keele õpik algajatele 0–A1. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.
- Pajusalu, Renate, Merja Hietaharju, Viive Taro, Kai Yallop 1999. Keelesild. Viron kielen oppikirja. Helsinki: Otava.
- Pesti, Mall, Helve Ahi 1999. E nagu Eesti. Tallinn: TEA.
- Tomingas, Silva 2009. Saame tuttavaks! Viron kielen alkeet. Tallinn: TEA.

Kirjandus

- Aston, Guy, Silvia Bernardini, Dominic Stewart (Eds.) 2004. *Corpora and Language Learners*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bessonoff, Salli-Marja 2008. Kokemuksia oppimateriaalin laatimisesta ja käytöstä. – Johanna Tanner, Marja Kokkonen (Toim.). *Kakkoskieli 6*. Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden laitos, 191–208.
- Bessonoff, Salli-Marja, Eila Hämäläinen 2008. *Tilanteesta toiseen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Breyer, Yvonne 2009. Learning and teaching with corpora: Reflections by student teachers. – *Computer Assisted Language Learning* 22 (2), 153–172. [doi:10.1080/09588220902778328](https://doi.org/10.1080/09588220902778328)
- Button, Graham 1987. Moving out of closings. – Graham Button, John R. E. Lee (Eds.). *Talk and Social Organization*. Clevedon: Multilingual Matters, 101–151.
- Button, Graham 1990. On varieties of closings. – George Psathas (Ed.). *Interactional Competence*. Washington D.C.: University Press of America, 93–148.
- Button, Graham 1991. Conversation-in-a-series. – Deirdre Boden, Donald H. Zimmerman (Eds.). *Talk and Social Structure*. Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis. Cambridge: Polity Press, 251–277.
- Carter, Ronald 1998. Orders of reality: CANCODE, communication, and culture. – *ELT Journal* 52 (1), 43–56. [doi:10.1093/elt/52.1.43](https://doi.org/10.1093/elt/52.1.43)
- Cook, Guy 1998. The uses of reality: a reply to Ronald Carter. – *ELT Journal*, 52(1), 57–63. [doi:10.1093/elt/52.1.57](https://doi.org/10.1093/elt/52.1.57)
- Crossley, Scott A., Max M. Louwse, Philip M. McCarthy, Danielle S. McNamara 2007. A linguistic analysis of simplified and authentic texts. – *The Modern Language Journal* 91 (i), 15–30. [doi:10.1111/j.1540-4781.2007.00507.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2007.00507.x)
- Eichhorn, Maila, Inkeri Lehtimaja, Sanna Voipio 2003. Puhutaan asiaa. Aitojen asiointikeskustelujen pohjalta laadittu äänite sekä teksti- ja tehtäväkokoelma suomi toisena kielenä -opetukseen. Jamilahden kansanopisto.
- Eslon, Pille, Helena Metslang 2007. Öppijakeel ja eesti vahekeele korpus. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 3, 99–116.
- Gavioli, Laura, Guy Aston 2001. Enriching reality: Language corpora in language pedagogy. – *ELT Journal* 55 (3), 238–246. [doi:10.1093/elt/55.3.238](https://doi.org/10.1093/elt/55.3.238)
- Gerassimenko, Olga, Riina Kasterpalu, Mare Koit, Andriela Rääbis, Krista Strandson 2010. Direktiivsed aktipaarid eestikeelsetes infodialoogides ja nende

- automaatne tuvastamine. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 6, 67–86. [doi:10.5128/ERYa6.05](https://doi.org/10.5128/ERYa6.05)
- Gilmore, Alex 2004. A comparison of textbook and authentic interactions. – ELT Journal 58 (4), 363–374. [doi:10.1093/elt/58.4.363](https://doi.org/10.1093/elt/58.4.363)
- Granena, Gisela 2008. Elaboration and simplification in Spanish discourse. – IRAL 46 (2), 137–166. [doi:10.1515/IRAL.2008.006](https://doi.org/10.1515/IRAL.2008.006)
- Guariento, William, John Morley 2001. Text and task authenticity in the EFL classroom. – ELT Journal 55 (4), 347–353. [doi:10.1093/elt/55.4.347](https://doi.org/10.1093/elt/55.4.347)
- Hennoste, Tiit 2000. Suulise eesti keele uurimine: transkriptsioon, taust ja korpus. – Keel ja Kirjandus 2, 91–106.
- Hennoste, Tiit 2000–2001. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. – Akadeemia 6–12/2000, 1/2001.
- Hennoste, Tiit 2003. Suulise eesti keele uurimine: korpus. – Keel ja Kirjandus 7, 481–500.
- Hennoste, Tiit 2005. Repair-initiating particles and *um*-s in Estonian spontaneous speech. – Proceedings of DISS'05, Disfluency in Spontaneous Speech Workshop, Aix-en-Provence, France, 83–88.
- Hennoste, Tiit 2008. Sõnakatkestusega algavate lausesisese reformuleerimise tüübid eestikeelses vestluses. – Helle Metslang, Riho Grünthal (Toim.). Lähi-vertailuja 18. Helsinki: Suomalais-Ugrilaisen Seura, 31–53.
- Hennoste, Tiit, Olga Gerassimenko, Riina Kasterpalu, Mare Koit, Andriela Rääbis, Krista Strandson 2009. Towards an Intelligent User Interface: Strategies of Giving and Receiving Phone Numbers. – Vaclav Matousek, Pavel Mautner (Eds.). Text, Speech and Dialogue. 12th International Conference, TSD 2009, Pilsen, Czech Republic, September 13-17, 2009. Proceedings. Lecture Notes in Computer Science 5729. Berlin: Springer, 347–354. [doi:10.1007/978-3-642-04208-9_48](https://doi.org/10.1007/978-3-642-04208-9_48)
- Ilves, Marju 2008. Algaja keeikasutaja. A2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kasterpalu, Riina 2005. Partiklid *jah*, *jaa* ning *jajaa* naaberpaari järelliikmena müügiläbirääkimistes. – Keel ja Kirjandus 11–12, 873–890, 996–1000.
- Kasterpalu, Riina 2006. Algorituaalid müügikõnedes. – Mare Koit, Renate Pajusalu, Haldur Õim (Toim.). Keel ja arvuti. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 156–169.
- Keck, Casey Mary 2004. Corpus linguistics and language teaching research: Bridging the gap. – Language Teaching Research 8 (1), 83–109. [doi:10.1191/1362168804lr135ra](https://doi.org/10.1191/1362168804lr135ra)

- Keevallik, Leelo 2003. From Interaction to Grammar: Estonian Finite Verb Forms in Conversation. *Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsalien-sia* 34. Uppsala.
- Keevallik, Leelo 2010. Minimal answers to yes/no questions in the service of sequence organization. – *Discourse Studies* 12 (3), 283–309. [doi:10.1177/1461445610363951](https://doi.org/10.1177/1461445610363951)
- Kela, Maria, Eveliina Korpela, Päivi Lehtinen 2010. Sairaan hyvää suomea. Terveysalan suomea maahanmuuttajille. Helsinki: Edita.
- Liefländer-Koistinen, Luise, Dagmar Neuendorff 1989. Making phone-calls in German and Finnish: A discourse analytic comparison between actual calls and those presented in elementary textbooks for foreign learners. – Jussi Niemi (Ed.). *Papers from the Eleventh Scandinavian Conference of Linguistics*, Vol. 2. University of Joensuu, Faculty of Arts, 368–384.
- van Lier, Leo 1996. *Interaction in the Language Curriculum: Awareness, Autonomy and Authenticity*. London, New York: Longman.
- McCarthy, Michael, Jeanne McCarten, Helen Sandiford 2005. *Touchstone*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nissilä, Leena, Maisa Martin, Heidi Vaarala, Ilona Kuukka 2006. Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen. Saarijärvi: Opetushallitus.
- Nunan, David 1989. *Designing Tasks for the Communicative Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pool, Raili, Andriela Rääbis 2011. Telefonivestlused eesti keele kui teise keele õpikutes: funktsioonid ja sissejuhatuste struktuur. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 7, 157–177. [doi:10.5128/ERYa7.10](https://doi.org/10.5128/ERYa7.10)
- Rääbis, Andriela 2006. Infodialoogi algusrituaalid. – Mare Koit, Renate Pajusalu, Haldur Õim (Toim.). *Keel ja arvuti*. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 143–155.
- Rääbis, Andriela 2007. Võimalusi helistaja identifitseerimiseks institutsionaalses telefonisuhtluses. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 3, 269–284.
- Rääbis, Andriela 2009. Eesti telefonivestluste sissejuhatus: struktuur ja suhtlusfunktsioonid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Römer, Ute 2004. Comparing real and ideal language learner input: The use of an AFL textbook corpus in corpus linguistics and language teaching. – Guy Aston, Silvia Bernardini, Dominic Stewart (Eds.). *Corpora and Language Learners*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 151–168.
- Schegloff, Emanuel A., Harvey Sacks 1973. Opening up closings. – *Semiotica* 8, 289–327. [doi:10.1515/semi.1973.8.4.289](https://doi.org/10.1515/semi.1973.8.4.289)

- Shirato, Junko, Paul Stapleton 2007. Comparing English vocabulary in a spoken learner corpus with a native speaker corpus: Pedagogical implications arising from an empirical study in Japan. – *Language Teaching Research* 11 (4), 393–412. [doi:10.1177/1362168807080960](https://doi.org/10.1177/1362168807080960)
- Strandson, Krista 2001. Kuidas vestluskaaslane parandusprotsessi algatab? – *Keel ja Kirjandus* 6, 394–409.
- Tanner, Johanna 2008. S2-oppikirjode dialogien tarkastelua. – Johanna Tanner, Marja Kokkonen (Toim.). *Kakkoskieli 6. Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden laitos, 163–189.
- Timmis, Ivor 2005. Towards a framework for teaching spoken grammar. – *ELT Journal* 59 (2), 117–125. [doi:10.1093/eltj/ccio25](https://doi.org/10.1093/eltj/ccio25)
- Wichmann, Anne, Steven Fligelstone, Tony McEnery, Gerry Knowles (Eds.) 1997. *Teaching and Language Corpora*. London, New York: Longman.
- Wong, Jean 2002. “Applying” conversation analysis in applied linguistics: Evaluating dialogue in English as a second language textbooks. – *IRAL* 40 (1), 37–60. [doi:10.1515/iral.2002.003](https://doi.org/10.1515/iral.2002.003)
- Yağiz, Oktay 2009. Turkish textbooks dialogues and comparable authentic conversations. – *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (1), 217–225.

Raili Pool

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Jakobi 2
50090 Tartu, Estonia
raili.pool@ut.ee

Andriela Rääbis

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Jakobi 2
50090 Tartu, Estonia
andriela.raabis@ut.ee

Lea Jürgenstein

Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Jakobi 2
50090 Tartu, Estonia
leastein@suomi24.fi

The corpus of spoken Estonian as a source for language learning dialogues: construction of telephone conversations

RAILI POOL, ANDRIELA RÄÄBIS,
LEA JÜRGENSTEIN

University of Tartu

Language authenticity in study materials and related learning activities are very important for foreign language teaching. Telephone conversations included in textbooks of Estonian as a second language (Pajusalu et al. 1999; Pesti, Ahi 1999; Leemets 2002; Kitsnik & Kingisepp 2008; Mangus & Simmul 2009; Tomingas 2009) are often not realistic with respect to the structure of their openings and closings. The lack of authenticity in textbook dialogues includes: 1) rarely do dialogues include the caller's summons or the answerer's response; 2) the answerer's first turn is frequently omitted and the conversation starts with the caller's first turn, especially in everyday conversations; 3) the turns are often too long, including comments that in genuine conversations would occur as separate turns; 4) closing formulas in everyday dialogues are often omitted; 5) the closing formulas of everyday dialogues are typically too formal. Since the communication models presented in textbooks are usually not realistic, language learners of Estonian may form a misleading picture of the conventions that govern telephone conversations.

One method to make Estonian language learning dialogues more realistic is to incorporate the corpus of spoken Estonian of the University of Tartu (<http://www.cl.ut.ee/suuline/>) as the source. By using the corpus, it is possible to construct language learning dialogues with authentic sequence structure, in which the natural order and length of turns is retained and, in turn, to portray to language learners the genuine characteristics of spoken Estonian. This paper introduces the principles of constructing language learning dialogues based on corpora and provides examples of everyday conversations and institutional dialogues. In addition, different types of language tasks to accompany learning dia-

logues are presented and the scope of study materials based on spoken corpora is discussed.

Keywords: foreign language learning; language learning materials; authenticity; language corpora; telephone conversations; conversation analysis; Estonian